КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 342.4
DOI https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.3-2.7

БОГДАНОВА С.Д.

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ ТА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано специфіку конституційно-правового регулювання взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України. Досліджено зміст і значення основних правових положень у вказаній царині. Виведено перелік особливостей складових елементів відповідного конституційно-правового регулювання. З'ясовано, що організаційна взаємодія Верховної Ради України та Конституційного Суду України полягає в участі суддів Конституційного Суду України в урочистих пленарних засіданнях Верховної Ради України під час складання присяги новообраних депутатів, а також під час складання присяги новообраного Президента України. Саме тому безпосередній вплив на таку взаємодію мають правовідносини з організації та проведення виборів народних депутатів та Президента України. Наголошено, що методом правового регулювання конституційно-правових відносин у рамках взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України є імперативний метод. Визначено, що конституційно-правовий метод, як спеціальний конституційно-правовий засіб, який у рамках конституційно-правового регулювання здійснює вплив на взаємодію Верховної Ради України та Конституційного Суду України, характеризується такими особливостями: представлений лише одним методом – імперативним; у разі впливу імперативного методу на регулювання взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України керована сторона не має права на самостійний вибір поведінки у взаємодії; в залежності від виду конституційно-правової взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України владними повноваженнями щодо іншого органу може наділятись і Верховна Рада України, і Конституційний Суд України. Зроблено висновок, що до конституційних норм варто відносити не лише норми Основного Закону нашої держави, а й спеціальні нормативно-правові акти, які урегульовують функціонування Верховної Ради України та Конституційного Суду України. Іншим елементом конституційно-правового регулювання взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України є правовідносини, на основі яких виникає та розвивається така взаємодія. Такі правовідносини можуть виникати в різних формах – виборів, прийняття законодавчих актів і т.д.

Ключові слова: *конституційно-правове регулювання, Верховна Рада України, Конституційний Суд України, законодавство, конституція.*

In the article the specifics of the constitutional and legal regulation of the interaction between the Verkhovna Rada of Ukraine and the Constitutional Court of Ukraine are analyzed. The content and significance of the main legal provisions in the specified field are investigated. The list of features of the constituent elements of the respective constitutional and legal regulation is shown. It is found that the organizational interaction between the Verkhovna Rada of Ukraine and the Constitutional Court of Ukraine consists in the participation of judges of the Constitutional Court of Ukraine in solemn plenary sessions of the Verkhovna Rada of Ukraine in taking the oath of newly elected deputies,

© БОГДАНОВА С.Д. – секретар судового засідання (П'ятий апеляційний адміністративний суд), аспірантка відділу конституційного права та місцевого самоврядування (Інститут держави і права імені В.М. Корецького Національної академії наук України)

as well as in taking the oath of the newly elected President of Ukraine. That is why the relations with the organization and holding of elections of the People's Deputies and the President of Ukraine have a direct influence on such interaction. It is emphasized that the method of legal regulation of constitutional and legal relations within the framework of interaction between the Verkhovna Rada of Ukraine and the Constitutional Court of Ukraine is the imperative method. It is determined that the constitutional-legal method, as a special constitutional-legal instrument, which within the framework of constitutional-legal regulation influences the interaction of the Verkhovna Rada of Ukraine and the Constitutional Court of Ukraine, is characterized by the following features: represented by only one method – imperative; if the imperative method influences the regulation of interaction between the Verkhovna Rada of Ukraine and the Constitutional Court of Ukraine, the governed party shall not have the right to independently choose the behavior in the interaction; Depending on the type of constitutional-legal interaction between the Verkhovna Rada of Ukraine and the Constitutional Court of Ukraine, both the Verkhovna Rada of Ukraine and the Constitutional Court of Ukraine may have powers over another body. It is concluded that not only the norms of the Basic Law of our state, but also the special normative legal acts that regulate the functioning of the Verkhovna Rada of Ukraine and the Constitutional Court of Ukraine should be included in the constitutional norms. Another element of the constitutional and legal regulation of the interaction between the Verkhovna Rada of Ukraine and the Constitutional Court of Ukraine is the legal relations on the basis of which such interaction arises and develops. Such relationships can occur in various forms – elections, adoption of legislation, etc.

Key words: *constitutional regulation, Verkhovna Rada of Ukraine, Constitutional Court of Ukraine, legislation, constitution.*

Вступ. Розгляд проблематики взаємодії між органами державної влади є одним із найскладніших у науці конституційного права та практиці реалізації приписів Конституції та законодавства України щодо організації діяльності механізму держави. У контексті взаємодії органів державної влади ключовим питанням є правове регулювання зв'язків між ними, адже саме воно визначає напрями впливу права на розвиток взаємин між ними, порядок та сутність відносин, які розвиваються.

У контексті тематики нашого дослідження поглибленого аналізу потребує питання правового регулювання взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України як одних із основних інституцій, що зобов'язані забезпечувати стабільність дотримання, захисту та реалізації норм Основного Закону – Конституції України [1], забезпечення розроблення та прийняття вітчизняного законодавства відповідно до неї, забезпечення захисту та гарантій прав і свобод людини та громадянина, підтримання процесів розбудови демократичної, соціальної, правової держави. Ураховуючи характер взаємозв'язків між цими органами, актуальними питанням для дослідження є саме конституційно-правове регулювання взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України, адже взаємодія даних органів регламентується на конституційному рівні, а їхні відносини мають конституційно-правовий характер.

Стан дослідження. Характеристика поняття «взаємодія» в аспекті взаємовідносин між органами державної влади в конституційному праві України неодноразово розкривалася у працях вітчизняних учених, таких як: С.В. Василюк, М.Й. Вільгушинський, Н.П. Гаєва, Л.М. Галаган, В.О. Гергілійник, В.А. Гошовська, І.О. Ємець, А.Р. Крусян, Ю.В. Кузнєцова, О.О. Кузьменко, Н.Б. Ларіна, Р.С. Мартинюк, Н.В. Москалець, Л.А. Пашко, В.Ф. Погорілко, М.Д. Савенко, М.В. Савчин, А.О. Селіванов, І.Д. Сліденко, В.Є. Скомороха, С.В. Сорока, В.М. Шаповал. Але разом із тим питання конституційно-правового регулювання взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України є новим для вітчизняної науки, адже не так багато вчених акцентували свою увагу на особливостях відносин між ними. Це зумовлює необхідність поглибленого дослідження виділеного питання.

Результати дослідження. Систему конституційно-правових засобів, які в рамках конституційно-правового регулювання здійснюють вплив на взаємодію Верховної Ради України та Конституційного Суду України, становлять:

1. Основні конституційно-правові засоби:

1) норма конституційного законодавства;

2) конституційно-правові відносини, які зумовлюють виникнення та розвиток взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України

2. Спеціальні конституційно-правові засоби:

1) правовий статус Верховної Ради України та Конституційного Суду України;

2) метод конституційно-правового регулювання конституційно-правових відносин.

Ми пропонуємо розглядати сутність конституційно-правового регулювання взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України саме в рамках цієї системи юридичних засобів.

Так, першим із виділених нами конституційно-правових засобів є норми конституційного законодавства. На нашу думку, питання норм, як правового засобу конституційно-правового регулювання взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України, необхідно розкривати в аспекті положень Основного Закону нашої держави, які регламентують встановлення такого роду відносин між обома органами, а також інших нормативно-правових актів, посилання на яких містяться в конституційно-правових нормах. Наприклад, у статті 88 Конституції України [1] визначено, що «Голова Верховної Ради України здійснює повноваження, передбачені цією Конституцією, в порядку, встановленому Регламентом Верховної Ради України». Даний підхід також знаходить своє підтвердження і в роботі В.П. Колісника, який зазначає, що конституційне законодавство потребує розширеного тлумачення. Незважаючи на те, що норми Конституції України офіційно визнаються нормами прямої дії, в Україні відсутня традиція ухвалення судових рішень винятково на підставі певної конституційної норми чи кількох конституційних норм. Зазвичай судді не ухвалюють судове рішення, спираючись тільки на конституційну норму. Більше того, певна частина конституційних норм, як нами відмічено, взагалі не може бути реалізована без чинного законодавства (наприклад, проведення парламентських чи президентських виборів без виборчого закону по суті неможливі) [2, с. 47]. Так само неможливою є діяльність Верховної Ради України та Конституційного Суду України виключно на основі положень Основного Закону, адже в ньому визначено лише загальні положення діяльності даного органу, в той час як різноманітні організаційні моменти регламентуються на рівні спеціальних законодавчих актів. Це означає, що окремі питання, пов'язані із взаємодією Верховної Ради України та Конституційного Суду України, можуть урегульовуватись не лише безпосередньо в нормах Основного Закону, а й в інших нормативно-правових актах. Серед таких спеціальних законодавчих актів, як свідчить наше дослідження, в першу чергу варто виділити Закони України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 № 1861-VI [3] та «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 № 2136-VIII [4]. Саме ці нормативно-правові акти визначають законодавчі передумови функціонування Верховної Ради України та Конституційного Суду України як органів державної влади і в тому числі встановлюють нормативно-правові основи їхньої взаємодії.

Перш за все, в контексті норм конституційного законодавства виділимо норми Конституції України [1]. Так, значення Конституції України для конституційно-правового регулювання взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України полягає в тому, що даний нормативно-правовий акт визначає правовий статус обох органів у їхній взаємодії. Але разом із тим конституційні норми, які врегульовують взаємодію між цими органами, вже розглядались частково нами раніше. Як нами було встановлено, взаємодія Верховної Ради України та Конституційного Суду України здійснюється в таких напрямках: законодавчому, установчому, організаційному та контрольному.

Щодо законодавчого напряму, то роль конституційних норм полягає у встановленні порядку прийняття законодавчих актів, які урегульовують діяльність Конституційного Суду України. До даної групи нормативно-правових актів можна віднести будь-яку статтю Розділу IV «Верховна рада України» Конституції України [1], тому що в нормах цього розділу регламентовано організацію діяльності народних депутатів України щодо прийняття ними законів. А тому зазначені норми є важливою складовою частиною конституційно-правових норм як засобу правового регулювання взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України.

Установчий напрям взаємодії цих двох органів врегульовується відповідно до пункту 26 частини 1 статті 85, а також частини 2 статті 148 Конституції України [1]. Так, у зазначеній нормі статті 85 встановлено, що до повноважень Верховної Ради України належить призначення на посади третини складу Конституційного Суду України. При цьому звернемо увагу на те, що будь-яка конкретизація цієї норми відсутня. Тобто законодавець визначив лише те, що у Верховної Ради України наявне таке повноваження. У свою чергу, у частині 2 статті 148 Конституції України [1] визначено, що Президент України, Верховна Рада України та з'їзд суддів України

призначають по шість суддів Конституційного Суду України. Отже, до повноважень Верховної Ради України належить призначення шести суддів Конституційного Суду України із загальної кількості, яка становить вісімнадцять суддів.

Організаційний напрямок взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України нормами Основного Закону держави не урегульовується, оскільки відповідні норми закріплено в Законі України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 № 1861-VI [3]. У той час контрольний напрямок найбільш повно розкривається та регламентується саме в положеннях Конституції. Так, у пунктах 1, 2, 3 частини 1 статті 150 Конституції України [1] встановлено, що до повноважень Конституційного Суду України належить вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) законів та інших правових актів Верховної Ради України; офіційне тлумачення Конституції України та здійснення інших повноважень. Конституційний Суд України є єдиним органом у нашій державі, який може здійснювати таку діяльність. «Вирішення питань про відповідність» означає, що в разі, якщо Конституційний Суд України визнає будь-який нормативно-правовий акт, прийнятий Верховною Радою України, неконституційним, він втрачає свою чинність та можливість породжувати правові наслідки. Це ж знайшло своє підтвердження і в Рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Вищої ради юстиції щодо офіційного тлумачення положень абзаців другого, третього пункту 1 частини першої статті 150 Конституції України (справа щодо актів про обрання/призначення суддів на посади та про звільнення їх із посад) від 27.03.2002 № 7-рп/2002 [5], в пункті 1 якого встановлено, що до повноважень Конституційного Суду України належить, зокрема, вирішення питань щодо відповідності Конституції України (конституційності) правових актів Верховної Ради України та Президента України, до яких віднесені як нормативно-правові, так індивідуально-правові акти.

У свою чергу, у статті 151 Конституції України [1] встановлено, що Конституційний Суд України за зверненням Президента України, або щонайменше сорока п'яти народних депутатів України, або Кабінету Міністрів України надає висновки про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їхню обов'язковість; про відповідність Конституції України (конституційність) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою. Також за зверненням Верховної Ради України Конституційний Суд України може надавати висновок щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту. Тобто в контексті цієї норми взаємодія Верховної Ради України та Конституційного Суду України полягає в тому, що депутати Верховної Ради України здійснюють звернення до Конституційного Суду України, а відповідно, останній зобов'язаний надати висновок у відповідності до цього звернення. При цьому варто вказати, що дана форма взаємодії урегульовується передусім нормами Основного Закону, а не інших законодавчих актів.

Ще одним прикладом реалізації контрольного напряму взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України є стаття 159 Конституції України [1], згідно з якою Законопроект про внесення змін до Конституції України розглядається Верховною Радою України за наявності висновку Конституційного Суду України щодо відповідності законопроекту вимогам статей 157 і 158 цієї Конституції (такими вимогами є такі: 1) Конституція України не може бути змінена, якщо зміни передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина або якщо вони спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України; 2) Конституція України не може бути змінена в умовах воєнного або надзвичайного стану; 3) законопроект про внесення змін до Конституції України, який розглядався Верховною Радою України, і закон не був прийнятий, може бути поданий до Верховної Ради України не раніше ніж через рік із дня прийняття рішення щодо цього законопроекту; 4) Верховна Рада України протягом строку своїх повноважень не може двічі змінювати одні й ті самі положення Конституції України).

Таким чином, конституційно-правове регулювання взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України обмежується зазначеними статтями Конституції України [1]. Але разом із тим, як нами відзначалось раніше, важливу роль у регулюванні відіграють Закони України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 № 1861-VI [3] та «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 № 2136-VIII [4].

Так, одним із питань, яке урегульовує Закон України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 № 1861-VI [3], є призначення кандидатів на посаду судді Конституційного

Суду України. У статті 208-4 даного нормативно-правового акту регламентовано такі питання, як: засади відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України; подання кандидатів на формування квоти кандидатур від третини персонального складу Конституційного Суду України; збір та перевірка інформації щодо зазначених осіб, яка здійснюється профільним комітетом Верховної Ради України; проведення обговорення та обрання кандидатур на квоту від парламенту до Конституційного Суду України на пленарному засіданні Верховної Ради України та інші питання, пов'язані із призначенням на посаду суддів Конституційного Суду України депутатами Верховної Ради України.

Іншим прикладом конституційно-правового регулювання взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України є передбачена статтею 14 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 № 1861-VI [3] регламентація порядку складення присяги народним депутатом України. Так, у частині 4 цієї статті встановлено, що на урочисте засідання Верховної Ради з нагоди складення присяги новообраними народними депутатами Апаратом Верховної Ради запрошуються в тому числі й Голова та судді Конституційного Суду України. Так само дані суб'єкти беруть участь і у складенні присяги новообраним Президентом Україні, порядок здійснення якої урегульовано статтею 166 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 № 1861-VI [3]. Зокрема, її частиною 2 передбачено, що для участі в урочистому засіданні Верховної Ради із приводу складення присяги новообраним Президентом України запрошуються Голова Центральної виборчої комісії, Голова Конституційного Суду України та інші особи, списки яких Голова Верховної Ради України узгоджує з новообраним Президентом України та Головою Конституційного Суду України. У частині 5 встановлено, що Голова Конституційного Суду України повідомляє про виконання новообраним Президентом України всіх конституційних вимог щодо несумісності з посадою Президента України та відсутності інших обставин, що унеможливлюють складення ним присяги, запрошує до трибуни новообраного Президента України, вручає йому текст присяги Українському народові, визначений Конституцією України. У свою чергу, пунктом 6 цієї статті передбачено, що після проголошення та підпису тексту присяги новообраний Президент України передає її Голові Конституційного Суду України.

У свою чергу, Закон України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 № 2136-VIII [4] врегульовує питання, пов'язані з участю даного органу у взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України. Стаття 12 даного нормативно-правового акту встановлює порядок проведення конкурсу, під час якого відбувається відбір кандидатур на посаду судді Конституційного Суду. У свою чергу, статтею 14 цього закону передбачено, що порядок призначення судді Конституційного Суду Верховною Радою України встановлюється Регламентом Верховної Ради України. Це, з одного боку, є свідченням того, що конституційно-правові норми, як правовий засіб регулювання взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України, дійсно варто розглядати у сукупності нормативно-правових актів, які були виділені нами. З іншого боку, зробимо висновок про те, що роль Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 № 2136-VIII [4] в регулюванні взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України полягає в регламентації процедури призначення суддів Конституційного Суду Верховною Радою України. По суті, цим і обмежується роль Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 № 2136-VIII [4] як правового засобу, який здійснює вплив на взаємодію Верховної Ради України та Конституційного Суду України.

Підсумовуючи здійснене дослідження, зробимо висновок, що **норма конституційного законодавства, як основний правовий засіб конституційно-правового регулювання взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України, характеризується такими особливостями:**

1) знаходить своє закріплення в положеннях Конституції України та Законів України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 № 1861-VI й «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 № 2136-VIII;

2) урегульовує такі питання, як: прийняття нормативно-правових передумов діяльності Конституційного Суду України; здійснення офіційного тлумачення Конституції України, а також перевірки законопроектів та законів, що приймаються Верховною Радою України; участь Голови та суддів Конституційного Суду України у процедурі складення присяги новообраним Президентом України та новообраними депутатами Верховної Ради України; відбір кандидатів на посаду судді Конституційного Суду України та їхнє призначення; а також інші питання, пов'язані з перерахованими;

3) кожен із наведених нормативно-правових актів містить посилання на інші, відзначені нами, тому норми конституційного законодавства, які урегульовують досліджувану сферу, варто розглядати у сукупності у складі усіх трьох законів.

Іншим основним конституційно-правовим засобом, виділеним нами, є конституційно-правові відносини, які зумовлюють виникнення та розвиток взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України. На нашу думку, аналіз даного елементу також слід здійснювати через призму встановлених нами раніше напрямів взаємодії, що дозволить нам навести приклади таких конституційно-правових відносин, які мають безпосередній вплив на конституційно-правове регулювання взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України.

Так, як нами встановлено, законодавчий напрямок взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України реалізовується шляхом розроблення та прийняття Верховною Радою України законодавчих передумов функціонування Конституційного Суду України. Тому в даному аспекті, на нашу думку, на взаємодію Верховної Ради України та Конституційного Суду України має свій вплив широке коло правовідносин – починаючи від правовідносин, пов'язаних із виборами до законодавчого органу, внаслідок яких депутатами стають особи, які можуть здійснювати вплив на законодавство про Конституційний Суд України, і закінчуючи правовідносинами, які безпосередньо впливають на прийняття законодавства: з розроблення законопроекту, проходження ним процедури прийняття і т.д.

Установча взаємодія, як нами встановлено, пов'язана з тим, що Верховна Рада призначає третину від складу суддівського корпусу Конституційного Суду України – 6 суддів. У такому разі правовідносинами, які мають вплив на регулювання цього виду взаємодії між Верховною Радою України та Конституційним Судом України, є вся та сукупність правовідносин, які супроводжують призначення передбаченої законом квоти суддів: правовідносини з подання депутатськими фракціями Верховної Ради України списку осіб на формування квоти кандидатур від третини персонального складу Конституційного Суду України; правовідносини збору та перевірки інформації щодо зазначених осіб, яке здійснюється профільним комітетом Верховної Ради України; правовідносини обговорення та обрання кандидатур на квоту від парламенту до Конституційного Суду України на пленарному засіданні Верховної Ради України та інші пов'язані із цією процедурою правовідносини.

Організаційна взаємодія Верховної Ради України та Конституційного Суду України полягає в участі суддів Конституційного Суду України в урочистих пленарних засіданнях Верховної Ради України під час складання присяги новообраних депутатів, а також під час складання присяги новообраного Президента України. Саме тому безпосередній вплив на таку взаємодію мають правовідносини з організації та проведення виборів народних депутатів та Президента України. Це зумовлено тим, що без проведення виборів реалізація організаційного напряму взаємодії є неможливою.

Контролюючий напрямок взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України зазнає впливу від широкого кола правовідносин. Як нами встановлено, конституційний контроль полягає у здійсненні Конституційним Судом України перевірки відповідності вітчизняних нормативно-правових актів (законів та інших правових актів) та міжнародних договорів Конституції України, а також перевірка законопроектів та питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум на відповідність Основному Закону нашої держави. Саме тому на контролюючу взаємодію Верховної Ради України та Конституційного Суду України впливають правовідносини розроблення законопроектів, проходження ними підготовки до розгляду, а також, власне, їхнє прийняття. Так само мають вплив на контролюючу взаємодію правовідносини з підготовки референдуму.

Таким чином**, конституційно-правові відносини, які зумовлюють виникнення та розвиток взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України, як основний правовий засіб конституційно-правового регулювання взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України характеризується такими особливостями:**

1) ними є конституційно-правові відносини, які безпосередньо впливають на виникнення та зміну взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України;

2) їх переважно становлять правовідносини, пов'язані з виборами до Верховної Ради України, призначенням суддів Конституційного Суду України, а також усі правовідносини, які передують прийняттю законодавчого акту;

3) кожен вид взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України передбачає специфічний перелік правовідносин, які впливають на його виникнення чи зміну.

Інші конституційно-правові засоби, встановлені нами, на наше переконання, мають спеціальний характер по відношенню до норм конституційного законодавства. Серед них нами відзначено конституційно-правовий статус Верховної Ради України та Конституційного Суду України та метод конституційно-правового регулювання.

Так, у юридичній літературі конституційно-правовий статус розглядається як сукупність складових нормативних характеристик суб'єкта правовідносин, відповідним чином закріплених і відображених у конституційно-правових нормах. Такі нормативні характеристики вже наводились нами раніше у цій роботі, і до них відносяться: 1) місце і роль державного органу у суспільстві та державі; 2) правосуб'єктність; 3) компетенція і повноваження – цей елемент займає центральне місце в юридичній характеристиці державного органу і слугує своєрідною правовою метою встановлення його статусу; 4) гарантії стійкості і реального правового стану [6, с. 32]. Саме в розрізі цих категорій ми пропонуємо розглядати правовий статус Верховної Ради України та Конституційного Суду України; але водночас варто врахувати, що не кожна з них за фактом може охарактеризувати правовий статус Верховної Ради України та Конституційного Суду України. Тож пропонуємо проаналізувати ці питання через призму правового статусу Верховної Ради України та Конституційного Суду України і встановити, чи є вони за фактом елементами правового статусу.

Так, місце і роль Верховної Ради України у суспільстві та державі, як учасника конституційно-правових відносин, визначено в Розділі IV Конституції України [1]. Так, відповідно до статті 75 Основного Закону нашої держави [1] Верховна Рада України є єдиним органом законодавчої влади в Україні. Зазначена конституційна норма тлумачиться в Рішенні Конституційного Суду України № 17-рп/2002 від 17.10.2002 р. [7], згідно з яким жоден інший орган державної влади не уповноважений приймати закони, а парламент має виключне повноваження на здійснення законодавчої влади в Україні без участі інших державних органів. У свою чергу, Конституційний Суд України згідно з положеннями Основного Закону є єдиним судом конституційної юрисдикції в Україні, на який покладені повноваження щодо вирішення питання про відповідність Конституції України законів України та у визначених випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України та низку інших повноважень, що безпосередньо встановлено частиною 1 статті 147 Конституції України [1]. Дана прерогатива Конституційного Суду України полягає в забезпеченні єдиного коректного розуміння норм Конституції та їхнього застосування, адже роль Конституційного Суду України полягає у стеженні за відповідністю чинного законодавства Конституції України, а також гарантуванні верховенства Основного Закону нашої держави на всій території України. При цьому варто враховувати те, що Конституційний Суд України не втручається в діяльність Верховної Ради України, а працює з результатами її діяльності.

Із зазначеного випливає:

1) місце і роль Верховної Ради України у суспільстві та державі полягає в тому, що даний орган є єдиним органом законодавчої влади в Україні;

2) місце і роль Конституційного Суду України у суспільстві та державі зумовлене тим, що даний орган є єдиним судом конституційної юрисдикції в Україні, на який покладено повноваження щодо офіційного тлумачення норм Основного Закону, а також щодо надання висновків про відповідність Конституції України законів України чи законопроектів.

Наступним елементом конституційно-правового статусу Верховної Ради України та Конституційного Суду України є їхня правосуб'єктність. У науковій літературі наявні два основних підходи до сутності правосуб'єктності. Так, за загальним правилом правосуб'єктність визначається як можливість і здатність особи бути суб'єктом правовідносин з усіма правовими наслідками. М.В. Цвік та О.В. Петришин із даного приводу звертають увагу на те, що правосуб'єктність разом із нормою права та юридичним фактом є передумовою виникнення правовідносин [8, с. 340]. Тобто розглядаючи дане питання в контексті тематики нашого дослідження, варто зробити висновок, що правосуб'єктність Верховної Ради України та Конституційного Суду України є особливою умовою їхньої взаємодії. Перший підхід щодо визначення сутності правосуб'єктності полягає в тому, що правосуб'єктність складається із правоздатності, дієздатності та деліктоздатності разом узятих. Тобто важливою є не наявність якогось одного з елементів, а наявними мають бути усі три. Інший підхід полягає в тому, що правосуб'єктність є здатністю виступати суб'єктом правовідносин, що складається із правоздатності та дієздатності [9, с. 198; 10, с. 202]. Незважаючи на те, що більш коректним є перший підхід, звернемо увагу на те, що деліктоздатність є правовою категорією, яка позначає здатність суб'єкта права нести відповідальність за свої протиправні вчинки. Деліктоздатність не може бути притаманною правовому статусу державного

органу, такого як Верховна Рада України чи Конституційний Суд України, адже не орган несе відповідальність, а його посадові особи за свої вчинки. Тому правовий статус Верховної Ради України та Конституційного Суду України не передбачає цього елементу. Так само правоздатність та дієздатність не є тими категоріями, які відображають правосуб'єктність державних органів, а тому в даному контексті більш доцільно встановити їхній правовий статус через повноваження.

Так, у статті 7 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 № 2136-VIII встановлено повноваження даного органу, які ми пропонуємо розподілити за такими напрямами:

1. Напрям засвідчення конституційності нормативно-правових актів – вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) законів України та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим; вирішення питань про відповідність Конституції України та законам України нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим за зверненням Президента України; вирішення питань про відповідність Конституції України за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України.

2. Напрям надання висновків – офіційне тлумачення Конституції України; надання висновків про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їхню обов'язковість; надання висновків про відповідність Конституції України (конституційність) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою; надання висновку щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту; надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України; надання висновку про порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України.

Кожне з перелічених повноважень вже аналізувалось нами в даній роботі, тому в контексті цього дослідження важливо зазначити передусім те, що усі повноваження є важливою складовою частиною правосуб'єктності даного органу. Звернемо увагу на те, що в загальному розумінні варто виділити два напрями реалізації повноважень Конституційним Судом України, і обидва з них пов'язані з перевіркою відповідності тих чи інших нормативних актів положенням Конституції України.

У свою чергу, повноваження Верховної Ради України закріплені у статті 85 Конституції України [1]. Варто врахувати те, що кількість повноважень, якими наділена Верховна Рада України, є значно більшою, і вона становить близько 37 повноважень. Виділимо декілька напрямків для зручності їхнього аналізу:

1. Законодавчий напрямок (внесення змін до Конституції України; прийняття законів; затвердження Державного бюджету України та внесення змін до нього, контроль за виконанням Державного бюджету України, прийняття рішення щодо звіту про його виконання; призначення всеукраїнського референдуму; визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики; затвердження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля тощо).

2. Організаційний напрямок (призначення виборів Президента України; заслуховування щорічних та позачергових послань Президента України; усунення Президента України з поста в порядку особливої процедури (імпічменту); прийняття Регламенту Верховної Ради України; встановлення державних символів України тощо).

3. Кадровий напрямок (призначення за поданням Президента України Прем'єр-міністра України, Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України, призначення за поданням Прем'єр-міністра України інших членів Кабінету Міністрів України, Голови Антимонопольного комітету України, Голови Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Голови Фонду державного майна України, звільнення зазначених осіб із посад, вирішення питання про відставку Прем'єр-міністра України, членів Кабінету Міністрів України; призначення на посаду та звільнення з посади за поданням Президента України Голови Служби безпеки України; здійснення контролю за діяльністю Кабінету Міністрів України відповідно до цієї Конституції та закону; призначення на посади та звільнення з посад Голови та інших членів Рахункової палати; призначення на посаду та звільнення з посади Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; призначення на посаду та звільнення з посади Голови Національного банку України за поданням Президента України; призначення на посади та звільнення з посад половини скла-

ду Ради Національного банку України; призначення на посади та звільнення з посад половини складу Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення; призначення на посади та звільнення з посад членів Центральної виборчої комісії за поданням Президента України; затвердження загальної структури, чисельності, визначення функцій Служби безпеки України, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також Міністерства внутрішніх справ України тощо).

4. Фінансово-позиковий напрямок (затвердження рішень про надання Україною позик і економічної допомоги іноземним державам та міжнародним організаціям, а також про одержання Україною від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій позик, не передбачених Державним бюджетом України, здійснення контролю за їх використанням тощо).

5. Мілітаристський напрямок (оголошення за поданням Президента України стану війни і укладення миру; схвалення рішення про надання військової допомоги іншим державам, про направлення підрозділів Збройних Сил України до іншої держави чи про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України тощо).

Звернемо увагу на те, що в порівнянні з Конституційним Судом України діяльність Верховної Ради України є більш різноманітною. Вона включає значно більшу кількість напрямів, частина із яких стосується міжнародних відносин, а більша кількість – все ж діяльності, яка стосується внутрішньодержавних питань. Законодавчий напрямок включає низку повноважень, які стосуються прийняття різноманітних нормативно-правових актів, у тому числі законів України, підзаконних актів, державного бюджету, який також приймається у формі закону, також вирішення інших питань, які потребують законодавчої форми фіксації. Організаційний напрямок діяльності Верховної Ради України передбачає вирішення різноманітних питань як функціонування самого органу, так і функціонування держави, який включає в тому числі й усунення Президента України від займаної посади у встановлених законом випадках. Кадровий напрямок передбачає різноманітні кадрові призначення як у тих випадках, коли Верховна Рада сама обирає кандидата на зайняття тієї чи іншої посади, так і ті призначення, які парламент лише затверджує. Фінансово-позиковий напрямок – це діяльність, пов'язана з коштами, не передбаченими Державним бюджетом України, які залучають в Україну від третьої сторони, або ж навпаки, надаються нашою державою іншим державам чи організаціям. Мілітаристський напрямок, як свідчить із його назви, полягає у вирішенні питань війни і миру як на території України, так і на території інших держав, у разі надання Україною такої допомоги.

Отже, повноваження Верховної Ради України та Конституційного Суду України, як елемент їхнього правового статусу, характеризуються такими особливостями:

1) Верховна Рада України наділена значно ширшим колом повноважень, аніж Конституційний Суд України, при цьому повноваження останнього є досить специфічними і охоплюють дві сфери – засвідчення конституційності нормативно-правових актів та надання висновків;

2) повноваження Верховної Ради України охоплюють як сферу внутрішньодержавної політики, так і сферу міжнародних відносин;

3) повноваження Верховної Ради України стосуються прийняття законодавчих актів, організації функціонування даного органу, а також вирішення інших важливих організаційних питань, різноманітних призначень на посади, позик, війн;

4) специфіка повноважень Верховної Ради України та Конституційного Суду України є такою, що їхні повноваження не можуть бути делеговані жодному іншому органу.

Ще одним елементом правового статусу державних органів, який відзначається вітчизняними науковцями, є гарантії стійкості і реального правового стану. У наукових джерелах гарантії роз'яснюються як система правових засобів, за допомогою яких реалізуються можливості використати або захистити свої права і свободи: шляхом встановлення меж здійснення прав і свобод в законодавстві, пільг і засобів заохочення для стимулювання правомірної поведінки, процедур захисту своїх прав у суді, встановлення міри юридичної відповідальності за порушення прав і свобод людини, засобів попередження і профілактики правопорушень, доступності законодавства та інших нормативних актів, можливості не свідчити проти самого себе і своїх близьких родичів, відповідальності держави за незаконні дії державних органів і посадових осіб та ін. [8, с. 202]. Така дефініція не повною мірою підходить для характеристики гарантій як елементу правового статусу Верховної Ради України та Конституційного Суду України, адже в даному випадку мова йде швидше про гарантії функціонування цих органів. На нашу думку, у випадку з Верховною Радою України та Конституційним Судом України ці гарантії полягають у тому, що організація та діяльність даних органів урегульована нормами Основного Закону нашої держави.

Так, гарантії функціонування Верховної Ради України визначені в Розділі IV даного нормативно-правового акта [1]. На нашу думку, до таких гарантій можна віднести гарантію того, що Верховна Рада України є єдиним органом законодавчої влади в Україні; гарантію формування конституційного складу Верховної Ради України на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років; гарантію здійснення повноважень народними депутатами України на постійній основі; гарантію депутатської недоторканності народних депутатів України; гарантію відкритості засідань Верховної Ради України тощо. Звернемо увагу на те, що частина гарантій стосуються безпосередньо діяльності Верховної Ради України, в той час як інші гарантії – діяльності народних депутатів України як представників Верховної Ради України. Саме за таким принципом пропонуємо розглядати систему гарантій стійкості і реального правового стану Верховної Ради України як елементу правового статусу Верховної Ради України у єдності двох елементів:

1) гарантії діяльності Верховної Ради України;

2) гарантії діяльності народних депутатів України.

Сутність першої групи гарантій полягає в тому, що держава в нормах Основного Закону визначила систему правових засобів, за допомогою яких використовується можливість Верховної Ради України реалізувати свій статус єдиного органу законодавчої влади в Україні, а відповідно, народних депутатів України – їхні права та обов'язки народних обранців. Перелічені нами вище гарантії мають більшою мірою умовний характер, проте їхнє виділення прямо слідує зі змісту Конституції нашої держави. А отже, на нашу думку, існують усі передумови для виділення саме такої системи.

Останнім виділеним нами конституційно-правовим засобом та другим спеціальним конституційно-правовим засобом, який у рамках конституційно-правового регулювання здійснює вплив на взаємодію Верховної Ради України та Конституційного Суду України, є метод правового регулювання конституційно-правових відносин. Так, Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає метод у двох значеннях: 1) як спосіб пізнання явищ природи та суспільного життя; 2) як прийом або систему прийомів, що застосовується в якій-небудь галузі діяльності (науці, виробництві тощо) [11, с. 664]. Тобто в загальному розумінні метод конституційно-правового регулювання конституційно-правових відносин становить прийом або система прийомів, що застосовується в конституційному праві. У свою чергу, М.В. Цвік та О.В. Петришин не формулюють чітку дефініцію поняття «метод», проте пропонують розглядати у якості методів способи пізнання, формулювання наукових гіпотез, перевірки доказовості висновків за допомогою різних конкретних засобів та прийомів [8, с. 26]. Із цього слідує, що методом правового регулювання конституційно-правових відносин є система способів чи прийомів впливу норм конституційного права на суспільні відносини, які становлять предмет конституційно-правового регулювання.

Останнім різновидом взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України, як нами визначено, є контрольна взаємодія цих органів. Вже із самого поняття конституційного контролю зрозумілою є наявність імперативного впливу однієї сторони правовідносин на іншу. У даному аспекті владним характером наділені повноваження саме Конституційного Суду України, який вирішує питання про конституційність законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України та правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, надає висновки щодо відповідності чинних міжнародних договорів та внесених до Верховної Ради України на надання згоди на їхню обов'язковість, надає висновки про конституційність питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою, і здійснює низку інших контролюючих функцій, які мають виконуватись в обов'язковому порядку іншою стороною конституційно-правових відносин.

Таким чином, зробимо висновок про те, що методом правового регулювання конституційно-правових відносин у рамках взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України є імперативний метод. Загалом, конституційно-правовий метод як спеціальний конституційно-правовий засіб, який у рамках конституційно-правового регулювання здійснює вплив на взаємодію Верховної Ради України та Конституційного Суду України, характеризується такими особливостями:

1) він представлений лише одним методом – імперативним;

2) у разі впливу імперативного методу на регулювання взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України керована сторона не має права на самостійний вибір поведінки у взаємодії;

3) в залежності від виду конституційно-правової взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України владними повноваженнями щодо іншого органу може наділятись і Верховна Рада України, і Конституційний Суд України.

Висновки. Отже, дослідження питання конституційно-правового регулювання взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України засвідчило, що даний інститут являє собою не лише сукупність норм конституційного законодавства, як це прийнято тлумачити. Так, конституційна норма є основою даного механізму, проте не єдиним його елементом. Нами встановлено, що до конституційних норм варто відносити не лише норми Основного Закону нашої держави, а й спеціальні нормативно-правові акти, які врегульовують функціонування Верховної Ради України та Конституційного Суду України. Іншим елементом конституційно-правового регулювання взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України є правовідносини, на основі яких виникає та розвивається така взаємодія. Такі правовідносини можуть виникати в різних формах – виборів, прийняття законодавчих актів і т.д. Ще одним правовим засобом конституційно-правового регулювання взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України є правовий статус цих органів. Вплив даного засобу на конституційно-правове регулювання взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України проявляється в тому, що саме ця категорія окреслює місце і роль даних органів у суспільному житті та обсяг їхніх повноважень. Останній правовий засіб, встановлений нами, – конституційно-правовий метод, який у даній взаємодії є імперативним.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Колісник В.П. Механізм конституційного регулювання та його основні стадії в контексті реалізації виборчого права та формування конституційного ладу. *Вісник Конституційного Суду України*. 2014. № 5. С. 44–50.

3. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10.02.2010 № *1861-VI. Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 14-15. № 16-17. Ст. 133.

4. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13.07.2017 № 2136-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 35. Ст. 376.

5. Рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Вищої ради юстиції щодо офіційного тлумачення положень абзаців другого, третього пункту 1 частини першої статті 150 Конституції України (справа щодо актів про обрання/призначення суддів на посади та про звільнення їх з посад) : Рішення Конституційного суду України від 27.03.2002 № 7-рп/2002. *Офіційний вісник України*. 2002 р. № 14. С. 255. Стаття 768. Код акта 22095/2002.

6. Глущенко С.В. До питання про конституційно-правовий статус державного органу. *Адвокат*. 2012. № 6. С. 28–33.

7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статей 75, 82, 84, 91, 104 Конституції України (щодо повноважності Верховної Ради України) : Рішення Конституційного суду України від 17.10.2002 № 17-рп/2002. *Офіційний вісник України*. 2002 р. № 44. С. 190. Стаття 2045. Код акта 23555/2002.

8. Загальна теорія держави і права : підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін. ; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М.В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О.В. Петришина. Харків : Право, 2009. 584 с.

9. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є В. Білозьоров, В.П. Власенко, О.Б. Горова та ін. ; за заг. ред. С.Д. Гусарєва, О.Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.

10. Саміло Г.О. Теорія держави і права : навчальний посібник. Запоріжжя : Просвіта, 2010. 348 с.

11. Великий тлумачний словник сучасної української мови : словник / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.